

A könyvtári gyűjtemények mostohagyereke a kongresszusi anyag

A „kongresszusi anyag” mint könyvtári terminológia, sokféle dokumentum gyűjtőneve. Közös bennük, hogy valamennyien konferenciákhoz kötődnek. Némelyek szabályos könyvészeti csatornákon át jelennek meg, többségük azonban nem hagyományos dokumentum, annak minden könyvtári problémájával. Ennek ellenére mégis ott a helyük az állományban, hiszen nagy információtartalmú primer dokumentumok, amelyeket egy meghatározott, szűk szakmai kör használ. A szerző a hazai orvostudományi kongresszusi anyagok problematikáját vizsgálta, különös tekintettel bibliográfiai feltártságukra.

A kongresszusokról

Az ismeretek fele manapság igen gyorsan elavul; az egészségügyben például 3–4 évenként, ezért életünk velejárója lett az élethosszig tartó tanulás. A legtöbb szakma számára rendelet írja elő a kötelező továbbképzést. Továbbképzésnek minősül a tudományos konferenciákon tartott előadás vagy poszter, illetve a hallgatóság esetében a rendezvény zárásaként kapott tesztfeladatok helyes megoldása. Belátható tehát, hogy a konferenciák szerepe felértékelődött napjainkban. Ezek nem csupán társasági összejövetelek, hanem a tudományos ismeretszerzés fontos helyei. Egy közelmúltban készült vizsgálat azt mutatja, hogy az egészségügyi dolgozók ötöde a kongresszusokat tartja a legfontosabb információszerzési helyszínnek az internet és a könyvtár mellett. [1]

A konferenciákat általában szakmai társaságok szervezik (*Magyar Balneológiai Egyesület, Magyar Belgyógyász Társaság* stb.). Lehetnek egyszeriek vagy számozottan ismétlődők. A szakmák differenciálódása „fiókegyesületek” megalakulását vonta maga után. Az előadások számának növekedése pedig azzal jár, hogy a kongresszusokon számos szekció működik egymással párhuzamosan (pl. *Magyar Nőorvos Társaság Nagygyűlése* szekciói).

A konferenciák sokfélék lehetnek a résztvevők száma, a téma mélysége, az előadások színvonala szerint. Szűkebb – akár egy intézeten belüli – szakemberkör számára, rövidebb időtartammal, rendezhetnek ankétot, kollokviumot, szemináriumot, szimpóziumot, gyűlést, tanácskozást, ülést stb., ahol az elhangzó előadások száma csekély, színvonaluk viszont sokszor igen magas. Szélesebb érdeklődői kör szakmai rendezvénye az akár több napig tartó konferencia és kongresszus, vagy vándor-, illetve nagygyűlés, melyeken a mindenkit érintő fontos témák mellett szekciókban vitatják meg a speciális kérdéseket. Ezeken a rendezvényeken gyakran több száz figyelemre méltó előadás is elhangzik, számos posztert mutatnak be.

Az előadások azonban a pillanatnak szólnak, mivel „a szó elszáll”. Ha a szóbeli közlést nem rögzítik valamilyen módon, a rendezvény után reprodukálhatatlan marad. A szóban felkeltett érdeklődés után pedig jó a későbbiekben alaposan áttanulmányozni a hallottakat, esetleg megmutatni azt a rendezvényen részt venni nem tudó munkatársaknak. Ezért születnek meg az előadások teljes szövegét vagy kivonatait tartalmazó nyomtatott, újabban elektronikus kiadványok, melyek az egyetlen lehetőséget jelentik az elhangzottak rekonstruálására.

A kongresszusi kiadványok

A kongresszusokhoz kötődő kiadványoknak több fajtája is létezik. Vannak amelyek a nem hagyományos dokumentumok (non-book materials) kategóriába sorolhatók, mások viszont nem. Hagományos dokumentum pl. egy kongresszusi anyagot tartalmazó könyv, vagy előadás-összefoglalókat tartalmazó folyóiratszám. A meghívó, az ülés jegyzőkönyve, az előadás kézírata vagy a rendezvényen készült videofelvétel, példányszámuk és a készítés indítéka miatt viszont nem hagyományos dokumentum, mert többnyire korlátozott számban, a szokásos kiadói, kereskedelmi

csatornákon kívül jelenik meg. Ezek a kiadványok nehezen hozzáférhetőek, bibliográfiai adataik hiányosak, sokszor kimaradnak a kötelezpéldány szolgáltatásból, és ezért nem kerülnek bibliográfiai regisztrálásra.

A kongresszusokhoz kötéddő kiadványok előállítási formája szerint is sokfélek. Találhatunk körükben nyomtatott (meghívó, előadások nyomtatott anyaga), kéziratos (előadásszöveg, levél, ülésjegyzőkönyv) vagy akár kép/hangrögzítésű (felvételek a rendezvényről) és elektronikus (internetes közlés) formákat is.

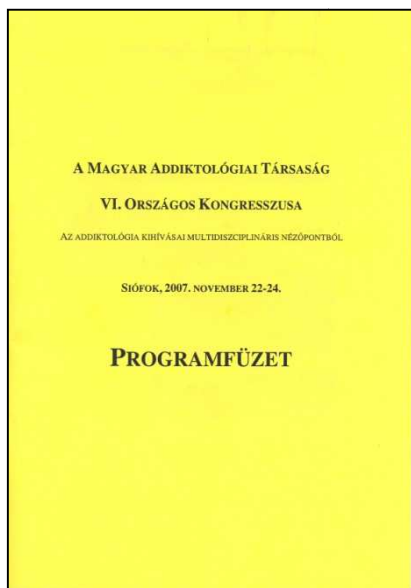
A megjelenésük idejét tekintve is több változat létezik. Sokszor hónapokkal a rendezvény előtt jelennek meg az ún. preprintek, más néven előnyomatok, melyek feladata hírt adni a készülő kongresszusról, előzetes program közlésével segíteni a résztvevők jelentkezését (1. ábra). Az előnyomatok tartalma azonban a kongresszusig még változhat. Közvetlenül a rendezvény előtt adják kézbe a végleges programfüzetet, amelyek – különösen tudományos összefügetek esetén – a címek közlésén túl már az előadások rövid összefoglalóit is tartalmazhatják (2. ábra). A rendezvények alatt pedig ülésjegyzőkönyvek, fényképek vagy mozgókép-felvételek készülhetnek. Az elhangzó előadások teljes szövegét vagy kivonatait tartalmazó önálló kiadvány a rendezvényt követő-

en jelenik meg, sokszor korlátozott példányszámban, szűk körű terjesztéssel. Ez a forma költségigénye és lassúsága miatt ma már elorvadóban van, szerepét inkább a folyóiratok vették át, amelyek felvállalják az elhangzott előadások anyagainak közlését, gyakran supplementum-füzet formájában (3. ábra). Ezek a hagyományos könyvészeti csatornákon át megjelenő kiadványok már bibliográfiai regisztrálásra kerülnek, így megőrzik őket az utókor számára, a leírtakat bárki elolvashatja, felhasználhatja és hivatkozhat rá, ami köztudottan a legtöbb szakmában nagy érték a tudományos minősítésnél.

Napjainkban a kongresszusok területén is teret nyert a számítástechnika. Ez számos könnyítést hozott a szervezők számára, hatványozott gondot jelent viszont a könyvtárosoknak. Egyre gyakoribb, hogy a meghívást és a jelentkezést elektronikus úton bonyolítják. Hasonló tendencia figyelhető meg az előadásanyagok terén is. Az előadók ma már többnyire számítógéppel készített bemutatókat vetítenek, amelyek előadásuk vázlatát, fontosabb gondolataik illusztrációit tartalmazzák. Egy címszavakból álló „slágvortos” diavetítés azonban nem mindig adja vissza azt, amit egy alapos tartalmi összefoglaló, bár kétségtelen erénye a képanyag hű bemutatása.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Oktató Kórház Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtára tisztelettel meghívja Önt és munkatársait A teljes szövegű elektronikus folyóiratok szerepe az információellátásban, különös tekintettel a ProQuest adatbázisra című rendezvényére. Helyszín: Sebészeti Tömb, Nagyeladó Időpont: 2006. október 12. (csütörtök) 14.00 óra	PROGRAM Köszöntő A Kállay könyvtár, mint információs központ Dr. Kúhmer Éva PhD a Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtár vezetője Az elektronikus folyóiratok szerepe az információellátásban - lehetőségek, veszélyek Tukacs Ilona könyvtáros A „ProQuest Medical Library”-ról Dr. Vasas Livia PhD a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége elnöke Fórum
--	---

1. ábra Meghívó

2. ábra Programfüzet

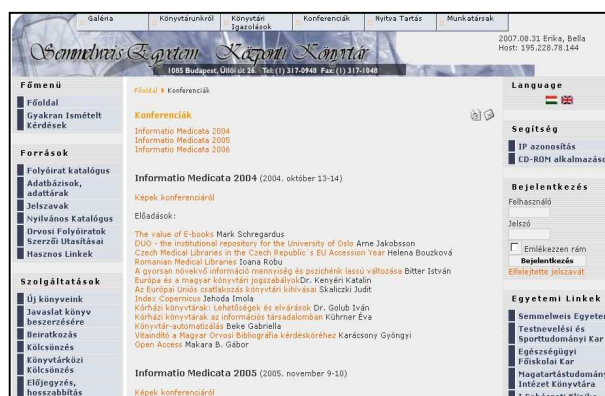
3. ábra Magyar és angol nyelvű összefoglaló egy szakfolyóiratban

Az elektronikus kongresszusi dokumentumok megőrzésére ma még kevesen gondolnak. Van példa arra, hogy teljes kongresszusokat mozgófilmre vesznek és a későbbiekben DVD-n kiadják,

de ez ma még ritka (4. ábra). Gyakoribb, hogy a rendező szervek honlapjukra felteszik az információkat, ritkábban archívumban is megőrzik őket (5. ábra). Többnyire azonban a honlapokról idővel eltűntetnek anyagokat, vagy nem aktualizálják őket, és sok-sok évvel ezelőtti információkat találunk a frissek helyett. A kongresszusi információk sokszor szétszórva, személyi, intézményi, társasági honlapok mélyén különböző formátumban (doc. pdf. ppt) és mélységben (abstract, PowerPoint bemutató, teljes szöveg) található. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy sok szakmai honlap jelszóval védi a tartalmakat, és csak szűk kör számára teszi lehetővé az ingyenes betekintést (pl. orvosi társaságok portáljai). Sok múlik tehát a könyvtáron, akire a rendezvények állandó figyelése hárul, és sok múlik ügyességén, számítógépes ismeretein, hogy össze tudja gyűjteni az információkat és az utókor számára archiválni tudja a dokumentumokat. Úgy tűnik, ez a probléma ma még csak őket foglalkoztatja.

4. ábra Kongresszusi anyag DVD-n

5. ábra Konferencia anyagok egy intézeti honlapon (www.lib.sote.hu)

Kongresszusi kiadványok a könyvtárakban

A gyűjtemény kialakítása

Nem kétséges, hogy a kongresszusi dokumentumoknak helye van a könyvtárak gyűjteményében. Dilemmát okozhat viszont, hogy mely típusú dokumentumokat kell gyűjteni, megőrizni. A problémát helyismereti és tudományos szempontból érdemes megközelíteni.

Helyismereti szempontból egy település vagy egy intézmény története miatt fontos lehet a területén vagy közreműködésével szervezett konferencia. Ezekről a sajtóhíradások mellett a meghívók, programfüzetek, ülésjegyzőkönyvek adhatnak információt. Történeti illusztratív szerepük lehet az álló és mozgóképeknek is.

Tudományos szempontból is hasznát vehetjük a kongresszusi kiadványoknak. A bennük ismertetett előadások többnyire újdonságokról számolnak be. Ha a teljes kongresszus kép/hangrögzítésre kerül, az előadásokon túl a szakmai viták, hozzászólások még teljesebb képet adnak egy szakterület aktualitásairól. Az állás- és tudományos pályázatokhoz, a tudományos címek elnyeréséhez szükséges publikációs listák készítéséhez is adatokat gyűjthetünk a meghívókból, program- és összefoglaló füzetekből.

A nyomtatott kongresszusi kiadványok beszerzése a kötelezpéldány-szolgáltatás ellenére sem volt problémamentes. Ma már viszont, amikor házilag állítják elő, vagy elektronikus formában teszik közzé a meghívókat és az előadás-összefoglalókat, nehezebb a gyarapítás. Fontos beszerzési mód ezért az ajándék, bekérés, csere. A kis példányszámú, előadás-összefoglalókat tartalmazó önálló kiadványok többnyire szűk kör számára készülnek, és gyakran a kukában végzik. Így rengeteg energia és szellemi kincs válik az enyészeté, bár tény az is, hogy a legjelentősebb előadások anyagát igyekeznek cikk formában is megjelentetni. Van azért néhány üdítő kivétel. Az utóbbi évtizedben egyre terjed az a jó szokás, hogy a magukra adó szakmai szervezetek szakfolyóirataikban adják közre a kongresszusok összefoglalóit.

Feltárás, tárolás

A kongresszusi kiadványok sokfélesége és nagy darabszáma sajátos nyilvántartási, feltárási és tárolási kérdéseket vet fel. A könyv terjedelmű

programfüzeteket, AV-kazettákat általában egyedi-
leg veszik nyilvántartásba és dolgozzák fel, az ismétlődő kongresszusok kivonatainak füzetait viszont periodikumnak tekintik. Tárolásuk hagyományos módon történik. A meghívók, kéziratok, képek stb. nyilvántartása csoportosan célszerű, kisebb vagy tudományos gyűjtemény esetében törekednek az egyedi feldolgozásra. Praktikus lehet az önfeltáró rendszer, melyben formai, tartalmi, földrajzi, időrendi stb. kritériumok szerint képeznek csoportokat. A rendszerezés szempontjait a használói igények szabják meg. Ezeket a dokumentumokat papucsban, dossziében, borítékban, iratfűzőben, majd fektetve dobozban, fiókban tárolják. A kizárólag elektronikus formában fellelhető kongresszusi anyagok archiválási és feldolgozási technikája napjainkban még kialakulóban van.

Bibliográfiai feltárás

A jól szerkesztett kongresszusi kiadványok, amelyek gyakran több száz előadás anyagát tartalmazzák nemzeti és akár angol nyelven, el vannak látva mutatókkal, tehát könnyen használhatók. Nem szükséges tehát analitikus feldolgozásuk egy bibliográfiában. Ahhoz azonban, hogy a kutatók megtalálják ezeket az összefoglaló kiadványokat, azoknak be kell kerülniük a bibliográfiákba. Mint láttuk, a kongresszusokon elhangzottak megőrzésével ma még keveset törődnek a szervezők. Ez a szemlélet okozza a bibliográfiai számbavétel alapproblémáját is. Főként a külföldi szakbibliográfiák tűzik ki célul a jelentős kongresszusi kiadványok regisztrálását, hazánkban ez a gyakorlat még nem eléggé elterjedt és nem is következetes. A jelentősebb hazai szakterületeket áttekintve megállapíthatjuk, hogy kongresszusi anyagokat inkább a természet- és alkalmazott tudományi adatbázisok regisztrálnak (pl. a *Magyar Orvosi Bibliográfia* = MOB, a *Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia* = MABI, a BME-OMIKK cikkadatbázisa, a *Corvinus Egyetem* katalógusa stb.). A megtalálható tételek jó része azonban valamilyen kongresszusi beszámoló, és csak ritkábban vezet el a keresés konkrét összefoglalókat tartalmazó kiadványhoz. Ahogy az előzőekben láttuk, ez nem feltétlen a bibliográfusok hibája, hanem azoké a szervezőké, akik nem gondolnak a megőrzésre.

Egy orvostudományi példa

A közelmúltban egy kutatóknak arra volt szüksége, hogy összegyűjtse intézménye dolgozóinak az 1997–2006 közötti évtizedben hazai kongresszu-

sokon elhangzott előadásait, azokat, amelyeknek valamilyen nyoma fennmaradt írott (abstract-füzet, folyóirat-supplementum) formában. Előzetesen elmondható, hogy nagy fába vágja a fejszét, aki erre a munkára vállalkozik. Elsőként az új online MOB (www.eski.hu/new3/konyvtar/konyvtar.php) adatbázist hívtuk segítségül. A „kongresszus/konferencia” tárgyszavas vagy kulcsszó szerinti keresés 399 találatot eredményezett, de a tételeknek mindössze 15,2%-a (61 tétel) volt érdemi előadás. A többség kongresszusi beszámoló, vagy néhány esetben cikknek átitrt előadás volt. Az „előadás” kifejezésre keresve már nagyobb volt a sikerélmény, mivel az eredményként kapott 284 rekordnak 94%-a (266 tétel) tartalmazott tényleges előadásanyagot összefoglaló, vagy cikknek átitrt előadás formájában. Gyanús volt azonban, hogy nem szerepelt a találatok között néhány olyan konferencia anyaga, amelyről tudtuk, hogy megjelent folyóiratban, nyomtatásban. Keresésünket ezért a legfontosabb 25 hazai orvostársasági folyóirat autopszia elvén történt átnézésével folytattuk. Ennek során még közel 50 újabb kongresszusi előadás-összefoglalókat tartalmazó füzetre bukkantunk. Elgondolkodtató, hogy az 1997–2006 közötti lapok átnézésével általunk összegyűjtött és vizsgált 70 kongresszusi összefoglalónak miért csak egy részét, és miért éppen azokat regisztrálták az egyik legjelentősebb hazai szakbibliográfiában a MOB-ban? Kimaradtak például olyan jelentős rendezvények, mint a Magyar Onkológusok, Infektológusok és Szemorvosok Társaságának kongresszusai. Még gyakoribb, hogy egy társaságnak nem minden kongresszusi összefoglalóját veszik fel, kimaradnak évek, majd újból megjelennek a bibliográfiai tételek között. További probléma, hogy az egyébként évente csökkenő mennyiségű rekordok nagy késéssel jelennek meg az adatbázisban. Mindez egy olyan bibliográfiában, amely már az 1950-es évek végi indulásakor nagy hangsúlyt fektetett ennek a dokumentumtípusnak a regisztrálására. A hetvenes-nyolcvanas években pedig vaskos supplementumszámokban tették közzé a konferenciák bibliográfiai leírását.

Példánk is azt mutatja, hogy a hazai bibliográfiákban nagyfokú következetlenség uralkodik a kongresszusi anyagok feltárása terén. Egy konferencia-előadás szövegének megkereséséhez az „informatika korában” sokszor csak a folyóirat-évfolyamok átböngészése marad az egyetlen lehetőség, ami roppant időigényes. A bibliográfia hiányos kínálata magában rejti azt a veszélyt is, hogy a megbízható

eszköznek képzelt adatbázis használata azt sugallja, hogy minden lehetőséget kimerítettünk egy téma keresésekor, és ha nincs már találatunk, akkor nem is létezik több. A tudományos szakkönyvtárak olvasói viszont pontosságot és teljességet igényelnek.

Fontos lenne a kongresszusi előadások pontos regisztrálása azért is, mert az 1998-ban az MTA Orvostudományi Osztálya által kidolgozott *Hazai Szakirodalmi Mutató (HSZM)* alapján – amely a hazai tudományos tevékenység jelzője – figyelembe kell venni a tudományos minősítéseknél a kongresszusi előadásokat is. [2] A kutatók érdeke tehát, hogy előadásuk jelenjen meg írott formában, és legyenek visszakereshetők, hogy idézhessék gondolataikat. Ellenkező esetben a nagy ráfordítással készült szellemi termékek holtá válnak.

Összegzés

Mit lehetne mégis tenni, hogy a kongresszusi anyagok fennmaradjanak az utókor számára? A kongresszusok kezdeményezőinek és szervezőinek felelősséget kell vállalniuk az előadások közreadásához szükséges források megteremtéséért, hogy az előadásokhoz kötődő illékony dokumentumok és szóbeli előadások megőrződjenek az utókorak. Jó példa erre, a már említett folyóiratok hasábjain történő közlés.

A szervezőknek figyelniük kell arra, hogy az elektronikus formátumú anyagok archiválás után elérhetők legyenek.

Az előadók ne tartsák tehernek, ha egy programfüzetbe összefoglalót kérnek tőlük. Igaz, hogy sokszor olyan időpontban kérik ezt, amikor az előadás anyaga még kiforratlan, de próbálják meg informatívan elkészíteni. Gondoljanak arra, hogy a jó abstractot más is használhatja, idézheti, ami végső soron a szerzőnek hoz hasznot.

Nagy felelősség van a bibliográfusok vállán is, akiknek oda kell figyelniük arra, hogy az előadásanyagokat is regisztrálniuk kell.

A könyvtárosok feladata pedig saját könyvtárunkban az igény szerinti gyűjtemény/adatbázis építés. Saját példánk alapján állíthatom, hogy sokszor kellett már információt szolgáltatnunk egy régebbi, saját szervezésű kongresszusról, vagy bibliográfiát összeállítanunk egy-egy dolgozónk tudományos tevékenységéről, aminek része az előadás is.

Irodalom

[1] KÜHRNER Éva: Kórházi könyvtárak az információs társadalomban. Előadás. Informatio Medicata, Budapest, 2004. október 13–14. <http://www.lib.sote.hu>

[2] A MTA Orvosi Tudományok Osztálya állásfoglalása a hazai orvosi szakirodalmi tevékenység elismerését szolgáló mutató bevezetéséről. = Orvosi Hetilap, 139. köt. 29. sz. 1998. p. 1751–1752.

Kührner Éva

(Sz.-Sz.-B. Megyei Jósza András Oktató Kórház,
Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtára)